

NOVA MISAO. Ezideig nem sok folyóiratunk volt, amely ennyire időszerűvé tette volna folyóirataink formai kérdésének megvitatását. Nem új és semmivel se többet nem mond a meghatározás, ha elismételjük: folyóirataink napjainkban is az irodalmi és a szellemi élet tükrözői. Tartalmuk visszaadja — és kell hogy visszaadja — azt, ami jellemzője, lényege és tartalmi valamint formai tekintetben legteljesebb kifejeződése az irodalomnak. Az eseményekkel együtt így tudja figyelemmel kísérni az ember azt is, ami írott művekben jön napvilágra, vagy a művészi alkotás más formájában — mint kép, szobor vagy zenemű — jelentkezik. Az egyiknek nézője, a másiknak olvasója. Ennek az utóbbinak színpada (hogy úgy mondjuk, pódiuma) a folyóirat.

A NOVA MISAO minden újabb száma közelebb hoz bennünket ehhez a kérdéshez. Mindegyre többet foglalkozunk vele, mint olvasmányul is, mert szellemi és művészéletünk alakulásával a fórum is változik, új formát ölt magára annak megfelelően, ahogy anyaga és hangja megkívánja. És csak így adhatja — érzékelteti ismét a NOVA MISAO anélkül, hogy kimondaná — azt, ami a mi korunk, semmiesetre sem a régi formák betartásával, a begyöpesedett rovatok ajnározgatásával vagy éppen erőltetésével csak azért, hogy legyenek. Szóval: ne a folyóirat formája határozza meg a tartalmát, hanem az az anyag, amelynek a hangadója. Most a NOVA MISAO áprilisi számában a szépirodalom

valamivel nagyobb térhez jutott. Nagyobb volt a termés. Jelentkeztek a szépírók prózában és lírában (Petar Segedin: Amikor beáll az alkony; Alekszandar Vucso: Másnap (regényrészlet); Dusán Kosztics: Négy vers; Zvonimir Golob: Óda egy városhoz; Laza Lázics: Vers). A prózai művek részletek egy író emlékirataiból vagy egy meg nem jelent regényből, a költemények új alkotások. De szép-prózából ez is biztató, mert azoktól kaptuk, akiknek munkái nem azért jöttek létre, hogy az alkalmi írások tisztavirág-életével megelégedjenek, hanem, hogy marandót adjanak. Ezért nem lehet azt mondani, hogy a négy nagy regény után beállt volna a szélcsend; újabb művek vannak kialakulóban.

A tanulmányok között elsőnek sorrendben is Györgye Kosztics nyelvtörténeti írása kerül az olvasó elé. Tovább fejtegeti a nyelv történetének és szerepének kapcsán fölvetett gondolatot s ezuttal a nyelvek jövőjét mutatja meg. A három tanulmány, amely eddig e folyóirat hasábjain jelent meg, ha külön-külön kérdést is ölel föl, mégis zárt egészet alkot. csak az a kérdés, hogy a lingvisztikában kevésbé jártas olvasók mennyire tudják ezt az anyagot megközelíteni? . . .

Hugo Klein dramaturgiai tanulmányt közöl Shakespeare Lear királyáról. A címe „Lear örültsége“. A shakespearei jellemrajz elemzése során idézi mindazokat az idegennyelvű műveket, amelyek épp e témakörből valók. Fölhözött tételeit idézetekkel bizonyítja, el-

sősorban magát a művet idézi s helyenként a forrásmunkákat is, de olvasás közben a téma teljes kibontásához nem érkezünk el, mert folytatása a májusi számban következik.

Figyelő rovata hasonlóképpen az előző számokhoz, kritikai beszámolókat ad. Oszkar Davicso folytatja irodalmi jegyzeteit, amelyek ugyan a naplójegyzetek formáját öltötték magukra, de mondhatni esztétikai igényű sorok. Zoran Gavrilovics kritikai monológot közöl, a könyvszemlében pedig Miloszáv Mirkovics, Petar Dzsadzics, Erich Kos és Roksza Nyegus adnak bírálatot az új könyvtermésről.

KNJIZEVNOST. A folyóiratolvasónak nem szabad általánosításokba belemenni még akkor sem, ha Szkender Kulenovics vitacikke nem egyszer érintette a „Knjizevnost” irodalmi vonalát is akkor, amikor Eli Finciről (a folyóirat szerkesztőjéről) mint irodalmi kritikusról beszélt. A dolgokat nem lehet elvonatkoztatni: a szerkesztő kezennyoma meglátszik a lapon: Eli Fincié is a „Knjizevnost”-on.

A világirodalomban mi is értékeljük Erich Maria Rilket, formaművészetét, tudjuk, szinte „utólérhetetlen”, de azért mégis megtorpanunk egy pillanatra, amikor a folyóirat első helyén Rilke lírai írásával találkozunk. Ezt a csakugyan szép irodalmi gyöngyöt Otto Bihalyi Merin Vilhelm Faulknerrel szóló irodalmi tanulmánya követi. Ez az első komolyabb portré, amelyet a Nobel-díjas amerikai regényíróról kapunk. Ha nem is látjuk benne a teljességre törekvést, — egyes műveinek ismertetésével alaposabban nem foglalkozik — mégis, gazdagodtunk vele, közelebb kerültünk ahhoz az íróhoz, akinek haladószellemével az egész világ sajtója foglalkozik.

A szépirok közül Nikola Drenovác, Lyubisa Jocićs, Sztevan Hrisztics eredeti verseivel találkozunk,

Malarmé költeménye Dusán Mátics fordításában került hozzánk; Duskanka Radak naplójegyzete külön figyelmet érdemel. Az íróók kevesen vannak s tán épp azért, mert kevesen vannak, fölhívják magukra a figyelmet. Így vagyunk Duskanka Radak írásával is: lágyabb, líraibb és őszintébb hangú írás, mint a férfiaké. Gyurics Milos az ismert irodalomtörténész Aischylosról és a nagy görög drámaíró „Oresteséről” írt tanulmányt.

Az irodalmi szemlében Dusán Kosztics verseskönyvéről és Mirko Bozsics regénytrilógiájának a „Kurland”-nak első kötetéről kapunk kritikai ismertetőt. Apró recenzíós-jellegű írások a műfordításokról és a nyugati — főleg a francia — irodalmi eseményekről számolnak be.

KRUGOVI. A horvát irodalmi élet folyóiratokban ritkábban jelentkezik. A Republika egyre késik s most, a nemrégiben jelent meg a KRUGOVI márciusi száma. Azért nem lehet azt mondani, hogy kevesebb a kilátója és ritkábban tekinthetünk be az életébe, mert e két folyóiraton kívül számos revű jelenik meg s mindenik hoz valamit a zágrábi s általában a horvátországi irodalmi életből.

Amióta Mirko Bozsics nem csak drámaírással foglalkozik, egyre gyakrabban jelentkezik szépprózával. Ebben a számban folytatja „A papucs” című regényét. Józsa Horvát — a másik horvát drámaíró — pedig — „Biermann úr szarvasra vadászik” címmel írt novellát. Még egynéhány szépírás mellett egész sor tanulmányt találunk. Vitaírásokban a folyóirat főerőssége Vlatko Pavletics, a lap szerkesztője. Az irodalmi bírálat szerepe, helyzete és földadata a témája. Ebben sok olyan időszerű kérdés kerül fölszínre, amely ma minden író és minden vérbeli olvasót is foglalkoztat. „Nekünk Horvátországban ma van kritikánk — mondja Pavle-

tics —, de nincsen kritikuskunk és nem is csoda, hogy az írások legnagyobb része abból a célból íródik, hogy helyesbítse a régi értékeléseket, kritériumokat és a polgári izléssel, valamint osztályhelyzettel meghatározott módszereket, de néhány esetet kivéve, gyakorlatban ennek az értékelésnek revíziójához nem jutott el.“ A tanulmány a továbbiakban foglalkozva általában a hazai irodalomkritikával Szkerlicstől kezdve Matoson és Krlezsán át egészen Bogdanovicig kimutatja ezeket a fogyatékoságokat, de inkább érintve a kérdéseket, minthogy azokra kimerítőbb választ nyújthatna.

Jovan Szimics ugyanebben a számban Dos Passos esetével foglalkozik. Ez a vállalkozás alaposabb írásnak készül, mert itt csupán az ismertető első részét közli életrajzi adattal és anyaggal, míg az értékelés jelentősebb része a folyóirat következő számában kerül közlésre.

Sztjepan Perovics Davicsó regénye körüli vitába kapcsolódik be. A „Dal“ c. regényt annakidején a kritika a legnagyobb elismeréssel fogadta. — Milován Gyilász a Nova Misao-ban közzétett bírálatában a művet a „Hegyek koszorújához“ hasonlította —, most Perovics külön szól a regény „erejéről“ és „pozíziójáról“. Nehéz regénynek nevezi, nem éppen olvasmányos műnek, amelyből kiérzik az új forma keresése is, tán ezen a ponton fogyatékoságai is vannak, de méreteiben, amilyen robusztus mű (Perovics szerint, ahogy mondja) Michelangelo szobraihoz hasonlatos. Érdekes és izgalmas hasonlat, nem egészen egyéni és nem ötletszerű. Mind-egyre közelebb hozza hozzánk a nagy regényt.

Ritkán találkozunk lapjainkban olyan népek irodalmának egységes bemutatásával, amelynek alkotásai nem élnek annyira bennünk, mint például a franciák. Így a svájci irodalom alkotásai sem. Ivó Hergesics

cikke a mai svájci irodalomról szól. Érdekes részletei vannak ennek a tanulmánynak: a hármias irodalom képe. Svájci irodalma háromnyelvű: francia-svájci, német-svájci és olasz-svájci. Mind a háromnak megvan a sajátos arca és a sajátos, külön fejlődési útja is. Ebbe ad betekintést Ivó Hergesics.

POGLEDI 53. Ez a ném mindennapi című társadalmi és természettudományi folyóirat jelent meg a nemrégiben Zágrábban. Főszerkesztője Rudi Supek, a neves horvát esztéta és tanulmányíró, a szerkesztőségi kollégium tagjai között pedig ott találjuk — az ismertebb nevek közül — Ivó Frangest, Grga Gamulint. A szélesebb körű szerkesztőségnek csaknem minden egyetemi szakról van egy-két professzor munkatársa, úgy hogy e folyóiratot inkább egyetemi szemlének vagy társadalmi közlönynek tekinthetjük, mint sem a szélesebb olvasóközönség által megközelíthető folyóiratnak.

Legutóbbi számában (a lap ötödik száma a nemrégiben hagyta el a sajtót) Rudi Supek a l'art pour l'art-izmus időszerűtlenségéről írt elméleti cikket, Franyo Slevac Marin Drzsics dubrovnikai drámaíró korával és életművével foglalkozik és utat jelöl meg: miként kell tanulmányoznunk a horvát renaissance-író alkotómunkáját. Aleksander Falker cikke: „Vajjon a forradalmi korok érintik-e az irodalmi fejlődést?“ nem egy új szempontot vet föl és világít meg a mi társadalmi helyzetünknek megfelelő módszertani alapon.

Még nem egy hasonló közlemény található a folyóirat előbbi számaiban is bemutatva — ugyancsak Falker tollából — a mai orosz írók és a forradalmat a sztalin ellenforradalmi korszak kellős közepén.

LETOPIS. A vajdasági szerb irodalom és művészetet figyelője közleményeiben nemcsak arra törekszik, hogy a tartomány területén

élő írók, költők és más alkotók műveit tárja elénk, hanem mindig hoz valamit az egyetemes szerb-horvát irodalomból is. És ez az arcvonása különbözteti meg a provinciális lapoktól nemcsak hagyományainál, de értékes közleményeinél fogva is.

Az áprilisi szám (ellentétben a többi folyóiratokkal, amelyek csak most készülnek a márciusi szárra vagy még a februári sem jelent meg) az első helyen Bozsidar Kovásevics cikkét hozza a könyvről. Olyan kérdést érint vele, amely napjainkban szerte az országban minden lapnak, kiadónak, kultúr- és művészintézetnek legfőbb problémája. Eljutottunk odáig — érezzük ebből a cikkből — amikor a könyv megjelenése és terjesztése közüggé vált. Az a cél, hogy „könyvet adjunk mindenki kezébe”. És ez szolgálat is, vagy ha kell mozgalmat is, amelynek élére egy folyóirat is állhat.

Ívó Andrics „Az ablak” című tárcanovellát tett közzé, Radován Blagojevics „A nyugtalan tenger” címmel, Dusan Gyukics pedig „Az ősznek is megvan a maga szépsége” címmel írt röpke költeményt. Még egy verset találunk Riszto Ratkovics tollából, Bosko Petrovics pedig „Hamu” címmel novellát közöl.

Igen gazdag s a folyóirat terjedelmének majd felét teszi ki az irodalmi figyelő. Külföldi és hazai irodalmi események és kérdések szemléjét kapjuk ebben a rovatban, de természetesen, akad köztük zsurnalisztikai könnyedséggel megírt alkalmi beszámoló is s néha regisztrálás. (Ügylátszik a Letopis

sem hagyja ezt mindig a lapokra, hanem a maga fôadatának is tekint. Lehet, hogy igaza is van, mert az irodalmi kritikák mellett valóban néha némi hely juthat a recenziók számára is.)

A Letopis kritikusai túlnyomórészt a hazai irodalom ismertetésével foglalkoznak. A beküldött könyvek náluk nem maradnak visszhangtalanok, mindig akad, aki szóvá tegye. A jelen számban — az Ibsenről szóló tanulmány mellett — közleményt találunk Brancko Radicsevics költeményének új kiadásairól, Begovics Milán új regényéről, Iván Iványi verseskötetéről, és Szlavkó Vukoszávlyevics „És te mit szólsz, Mária” című kötetéről, amelyben költeményeit gyűjtötte egybe. A külföldiek közül Albert Camus, Ignazio Silone és Ervin Shaw munkáiról jelent meg egy-egy kis közlemény.

MLADA KULTURA. A fiatal írók irodalmi szemléjének immár tíz száma jelent meg. Az elsőtől tekintve az utat, a fejlődés könnyen érezhető. Hangban és formakeresésben bátor írók gyülekeznek itt és szép, hogy a képzőművészek is melléjük álltak.

Egyik legszebben és legizlésebben illusztrált irodalmi lap ez, amit a Kalemegdanon alakult irodalmi társaság hozott létre. A nevesebbek közül Szlavko Vukoszávlyevics, Laza Lazics és Mladen Olyacsa szerepelnek egy-egy írással s mindig akad fölfedezettjük is. Figyelik a látóhatárt és segítő kézzel nyúlnak a jelentkező tehetségek után. Ez voltaképpen a lap legfőbb hivatása.

(L.)